

شورش مسلحانه ۳۰ خرداد

۳۰ خرداد ۱۴۰۳ ساعت ۱۳:۵۵

در آستانه بررسی طرح عدم کفایت سیاسی بنی صدر در مجلس شورای اسلامی سازمان مجاهدین خلق شورش مسلحانه ۳۰ خرداد را تدارک می‌دید.

تشکیلات و ساختار سازمان از مدت‌ها قبل به خدمت شرایط جدید درآمده بود. اکیپ‌های مختلفی توسط عناصر مسئول نهادها، بخصوص نهاد دانش‌آموزی و دانشجویی، سازماندهی شدند که هر کدام می‌بایست با چند تیم، جریان راهپیمایی مسلحانه را پیش ببرند.

بعضی مسئول ایجاد درگیری و رودررویی با پاسداران بودند و بعضی باید به کار تبلیغی و افشاگری تهاجمی می‌پرداختند. خطوطی که سازمان ارائه داد، حاوی نکاتی از این قبیل بود:

- کارهای پراکنده کافی است و آمادگی لازم در مردم به وجود آمده است.

- راهپیمایی‌های مقطعی اثر خود را کرده و مرحله گذار کمی به کیفی رسیده است.

- زمینه عینی انقلاب آماده است و ما اگر زمینه ذهنی را آماده کنیم، انقلاب انجام می‌شود.

- این قابل پیش‌بینی است که پس از قیام ۳۰ خرداد تمامی امکانات سرخ ما سفید بشود. ۱

براساس دستورالعمل سازمان، هواداران تشکیلاتی می‌بایست مسلح و دست کم به سلاح سرد مجهز باشند:

- مردم را باید در فضایی از رودرویی نظامی با رژیم قرارداد و آنان را وارد مرحله تازه مبارزه کرد تا کیفاً ارتقا یابند.

- ما پیش‌تاز مردم هستیم و بایستی همیشه یک قدم از آنها جلوتر باشیم. بنابراین در شرایطی که مردم با دست خالی جلو رژیم

می‌آیند، ما از اسلحه سرد استفاده می‌کنیم؛ و در قدم بعدی، که مردم از اسلحه سرد استفاده خواهند کرد، ما با سلاح گرم وارد عمل خواهیم شد. ۲

کادر مرکزی سازمان از مدتی قبل فراهم ساختن نظر مساعد دولت‌های خارجی جهت «قیام علیه جمهوری اسلامی» را به عهده گرفته بود.

طبق اظهارات یکی از مسئولان حفاظت مرکزیت سازمان، ۳ مسعود رجوی، در اواخر سال ۱۳۵۹ برای جلب موافقت دولت‌های اروپایی و کسب نظر مثبت آمریکا از طریق رابط‌های بعضی از دولت‌های غربی، به فرانسه رفت.

عراق، در اوج تهاجم خویش بود و در حالی که بخش‌هایی از نقاط استراتژیک و مراکز کلیدی مرزهای ایران اسلامی را در اشغال داشت، ارتش، سپاه و بسیج، کلیه نیروهای خود را از شهرها خارج کرده و در جبهه‌ها مستقر کرده بودند. سازمان، در تحلیل خود، توان نظامی - پلیسی حاکمیت، را در اوج ضعف و ضربه‌پذیری تلقی می‌کرد.

نفوذی‌های آموزش دیده و پرورش یافته، آخرین اطلاعات خویش را از درون نهادها به سازمان ارائه می‌دادند. همه چیز دقیق و حساب شده می‌نمود. «میلیشیا»، که فلسفه وجودی‌اش تشکیل ارتش خصوصی و در واقع نیروی مسلح سازمان برای روز موعود بود، تسلیح و آماده شده بود. ۴

سازماندهی «بخش اجتماعی»، شکل اصلی خود را از نیمه دوم خرداد پیدا کرد. همه مسئولان بخش و فرماندهان نهادها، گاه تا هفته‌ای ۳ جلسه در پایگاه محمد ضابطی (ستاد خیابان انزلی)، برای برنامه‌ریزی راهپیمایی سی خرداد، نشست‌هایی را برگزار می‌کردند. ۵

روز شنبه ۳۰ خرداد ۱۳۶۰، روز بررسی طرح عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر در مجلس بود. در اولین جلسه بررسی طرح مزبور، ۱۵ تن از نمایندگان از شرکت در جلسه خودداری کردند که برخی از شناخته شده‌ترین آنها عبارت بودند از: مهدی بازرگان، ابراهیم یزدی، یدالله سجایی، احمد سلامتیان، احمد صدر حاج‌سیدجوادی، احمد غضنفرپور، محمد مجتهد شبستری و هاشم صباغیان. ۶ همه گروه‌ها و جریان‌های مخالف نظام - جز اندکی که مرزبندی ایدئولوژیک و استراتژیک با لیبرال‌ها داشتند - قرار حمایت از بنی‌صدر را گذاشته بودند. بنی‌صدر کاملاً مخفی شده بود و هیچ کس از محل اختفای او خبر نداشت؛ تا آنجا که دادستان انقلاب اسلامی مرکز نیز بعداً اعلام کرد که از محل سکونت بنی‌صدر هیچ‌گونه اطلاعی در دست نیست. ۷

بعداً معلوم شد که او ابتدا در منزل دکتر ناصر تکمیل همایون، عضو حزب ملت ایران و از دوستان قدیمی بنی‌صدر در ایران و فرانسه، مخفی شد و پس از چند نقل و انتقال و تغییر مکان، سرانجام از طریق حسین نواب صفوی، صاحب امتیاز روزنامه انقلاب اسلامی - که رابط سازمان با دستگاه بنی‌صدر بود - به مخفی‌گاهی رفت که سازمان تدارک دیده بود. ۸

عصر روز ۳۰ خرداد، در تهران و چند شهر بزرگ دیگر، هواداران و وابستگان سازمان حرکتی را انجام دادند یا شروع کردند که سرانجامی جز تباهی برای آنها نداشت. سازمان بعداً مدعی شد که ۵۰۰ هزار نفر در تظاهرات ۳۰ خرداد شرکت کردند؛ لیکن تعداد افراد سازمان دهی شده سازمان و گروه‌هایی که به آنها پیوستند و در حمایت از بنی‌صدر و سازمان به تظاهرات خشونت‌بار و مسلحانه دست زدند بیش از چند هزار نفر نبود.

خبرگزاری رویتر گزارش داد که «حدود ۳ هزار نفر از افرادی که به سازمان چریکی مجاهدین خلق تعلق دارند خیابان‌ها را بستند و تعدادی اتومبیلی و موتورسیکلت را آتش زدند و علیه حکومت اسلامی به شعار دادن پرداختند.» ۹

آقای هاشمی رفسنجانی در خاطرات روزانه خود، ذیل ۳۰ خرداد، نوشته است: ... گروهک‌های مجاهدین خلق و پیکار و رنجبران و اقلیت فدایی و ... تدارک وسیعی برای ایجاد آشوب و جلوگیری از کار مجلس دیده بودند، و به نحوی اعلان مبارزه مسلحانه کرده‌اند. از ساعت چهار بعداز ظهر به خیابان‌ها ریختند و تخریب و قتل و غارت و آشوب را در تهران و بسیاری از شهرستان‌ها آغاز کردند.

کم کم نیروهای سپاه و کمیته‌ها و حزب‌اللهی به مقابله برخاستند. من در مجلس بودم. صدای تیراندازی از چندین نقطه شهر به گوش می‌رسید. خبر از جراحت و شهادت عده‌ای نیز می‌رسید. جمعی از نمایندگان در دفتر من جمع شده بودند.

نزدیک غروب، آقای [رضا] زواره‌ای مسئول ستاد امنیت آمد و نوار ضبط شده از ارتباطات تلفنی مرکز فرماندهی مجاهدین خلق با رابط‌های آشوب‌خیزانی را آورد؛ که برنامه وسیع تخریب و آشوب آنها را مشخص می‌کرد.

اوایل شب، آشوبگران شکست خوردند و متفرق شدند؛ بدون اینکه کار مهمی از پیش ببرند؛ بجز تخریب چند ماشین، و مرگ و جرح چند نفر از طرفین ... خبر رسید خانم بنی‌صدر را هم بازداشت کرده‌اند. نظر دادیم ایشان را آزاد کنند و درخانه تحت نظر داشته باشند. ۱۰

شروع تظاهرات، ساعت چهار بعد از ظهر تعیین شده بود ۱۱ و مکان‌های تظاهرات در تهران، عبارت بودند از: خیابان انقلاب، میدان فردوسی، خیابان طالقانی، منیریه، خیابان ولی‌عصر، میدان ولی‌عصر، بلوار کشاورز، میدان فلسطین، خیابان نظام‌آباد، پل سیدخندان.

مسئولیت و هدایت تظاهرات، به عهده «بخش اجتماعی» و زیر نظر محمد ضابطی بود. هواداران تشکیلاتی در تیم‌های ۳ تا ۵ نفره سازماندهی و به یکی از سلاح‌های سرد مسلح شده بودند. رده‌های بالاتر دارای سلاح گرم بودند. چاقو، چماق، تیغ موکت‌بری، قمه، پنجه بکس، و فلفل (برای پاشیدن به چشمان مخالفان) از وسایلی بود که اغلب هواداران - به دستور تشکیلات - با خود حمل

این تظاهرات، نه به صورت خودجوش بلکه براساس تصمیم رهبری سازمان، به یک حرکت کور مسلحانه تبدیل گردید.

مقصود از این، چنانکه سازمان بارها بدان اعتراف کرده بود، عملیات «سرنگونی نظام»، به صورت شبه کودتا و با حضور سازماندهی شده «هوادران» و با «پیشسازی عنصر مسلح» بود.

بنی‌صدر، به دلیل ضعف تحلیل و بینش سیاسی و نیز مغلوبیت روانی در برابر سازمان - به امید کسب موقعیت سیاسی جدید، پس از تغییر حاکمیت - این حرکت را همراهی کرد. ۱۳

مردم حزب‌اللهی و حتی کسانی که نظر میانه‌ای داشتند، در برابر این تظاهرات - که نقطه عطف تغییر فاز سیاسی به فاز نظامی تلقی می‌شد - موضعگیری کردند. از جنوب شهر تهران و مناطق دیگر (میدان خراسان، میدان امام حسین (ع)، خیابان مولوی، شهر ری، راه‌آهن و جوادیه و ...) گروه‌های مردم به راه افتادند و با موتور، دوچرخه، اتوبوس، مینی‌بوس و هر وسیله شخصی و امکان دیگری که در دسترس بود، خود را به مرکز شهر رساندند. در ابتدای رویارویی، مردم عموماً از کمر بند یا سنگ استفاده می‌کردند؛ ولی زمانی که هوادران سازمان با سلاح‌های مختلف سرد (و در چند جا سلاح گرم) حمله کردند، نیروهای سپاه و کمیته وارد عمل شدند. مردم، در خلال این درگیری‌ها متحمل جرح و ضرب و قتل تعدادی از خود شدند. ۱۴

اولین خبر منتشره در مورد تعداد تلفات ۳۰ خرداد تهران، حاکی از آن بود که بیش از ۱۶ تن از مردم کشته و ده‌ها نفر مجروح شده‌اند. ۱۵ هشت تن از مجروحین نیز فردای آن روز به علت شدت جراحات وارده، در بیمارستان فوت کردند. ۱۶ صدای آمریکا در خبر خود، وقایع ۳۰ خرداد تهران را از زمان روی کار آمدن جمهوری اسلامی بی‌سابقه توصیف کرد و اعلام نمود که در خلال درگیری‌های آن روز «دست کم ۳۰ تن کشته شدند و ۲۰۰ تن مجروح گردیدند». ۱۷

خیابان‌های محل درگیری در تهران وضعیت غریبی پیدا کرده بود چهره‌های ملتهب، مغازه‌های تعطیل شده، اتوبوس‌های به آتش کشیده شده، و دود لاستیک‌های سوخته، چهره این مناطق را دگرگون کرده بود. هوادران سازمان (و اغلب همان «میلیشیا» معروف) به همراه جمعی از هوادران دیگر گروه‌ها، در کوچه و خیابان، افرادی را که از جهت هیئت ظاهری به حزب‌اللهی‌ها شبیه بودند، کتک زده و از آنها می‌خواستند که به نفع بنی‌صدر و سازمان شعار دهند، چوب و سنگ بر سر و روی افراد مقاوم می‌ریختند، و با کارد و چاقو و تیغ موکت‌بری صورت و بدن آنها را زخمی می‌کردند. ۱۸

حضور گروه‌های مختلف مردم و پاسداران در خیابان‌های اصلی و مرکزی شهر کم‌کم وضع را دگرگون کرد و دستگیری مهاجمان آغاز شد. از حدود ساعت ۷ بعد از ظهر، هوادران باقی مانده که مبهوت از این شکست بودند، با انفعال و سردرگمی، متفرق شدند و فضای شهر تحت کنترل نیروهای انتظامی آرام گرفت. ۱۹

هم‌زمان در چند شهر مانند اصفهان، همدان، ارومیه، شیراز، اهواز، اراک، زاهدان، مسجد سیمان، بندر عباس و مشهد نیز درگیری‌های پراکنده مشابهی در سطوح کوچک‌تری رخ داد که طی آنها نیز ده‌ها تن مجروح و چند تن کشته شدند. ۲۰ مقارن با این وقایع شاهپور بختیار آخرین نخست‌وزیر رژیم شاه نیز در مصاحبه‌ای با یک روزنامه فرانسوی گفت: «اگر بنی‌صدر سرنگون شود در ایران حمام خون جاری خواهد شد.» ۲۱

حضور خودجوش و گسترده مردم نقاط مختلف کشور در تظاهرات خیابانی روزهای ۳۰ و ۳۱ خرداد در تجدید پیمان با رهبری انقلاب و اعلام حمایت از مجلس شورای اسلامی و مخالفت با بنی‌صدر و سازمان، عملیات اربعی و شورشگرانه سازمان را با ناکامی مواجه ساخت.

پی‌نویس‌ها:

۱. مطالب مذکور، متخذ است از اسناد دست‌نویس درون‌گروهی و تحلیل‌های به دست آمده از دستگیرشدگان سازمان، در دادستانی انقلاب و سپاه پاسداران؛ رونوشت و تصویر اسناد مذکور، در دانشکده امام باقر (ع) موجود است. ضمناً آنان امکاناتی را «سرخ» می‌نامیدند که سازمان قادر نبود به لحاظ امنیتی از آنها استفاده کند؛ مثلاً چاپخانه علنی یا دفاتر و ستادهای رسمی در مناطقی که به دلیل مخالفت مردم نمی‌شد از آنها بهره‌برداری علنی و وسیع نمود.

۲. همان مدارک موجود در دادستانی انقلاب و سپاه پاسداران. نیز تروریسم ضد مردمی: ص ۳۹.

۳. بشیر، رخدادهای سمخا ... ج ۱: ص ۱؛ نقل از بیانات ضبط شده یکی از کارشناسان سابق اطلاعات سپاه پاسداران.

۴. همان: صص ۴-۶. نیز گفت و گوی اختصاصی یکی از کارشناسان اسبق اطلاعاتی.

۵. رجوی، جمع‌بندی یکساله ...: ص ۴۱.

۶. روزنامه کیهان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۳.

۷. غائله چهاردهم اسفند...: ص ۷۰۴. روزنامه کیهان، اول تیر ۱۳۶۰: ص ۱۶.

۸. همان: صص ۷۱۹-۷۳۶؛ با تلخیص کلی، تفصیل ماجرا در همین مأخذ آمده است.

۹. روزنامه کیهان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۱۶.

۱۰. هاشمی رفسنجانی، عبور از بحران: صص ۱۶۳-۱۶۴؛ ذیل ۳۰ خرداد ۶۰.

۱۱. به این امید که تابش آفتاب کمتر باشد و افراد بتوانند، پس از تعطیلی ادارات، در تظاهرات شرکت کنند و جمعیت بیشتری را به وجود آورند.

۱۲. اسناد و مدارک «بخش اجتماعی - نهاد دانش‌آموزی» و عکس‌ها و فیلم‌های موجود در آرشیو مؤسسه مطالعات. روزنامه کیهان و اطلاعات، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰.

۱۳. غائله چهاردهم اسفند ...: صص ۷۰۴ - ۷۰۵. فصل‌های ۱۷ و ۱۸ مأخذ اخیر نوعی بولتن بررسی عملکرد سازمان در طول سال‌های ۵۹-۶۰ است که خوانندگان می‌توانند مراجعه کنند.

۱۴. همان: همان صفحه.

۱۵. روزنامه کیهان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۱۴.

۱۶. همان.

۱۷. همان، اول تیر ۱۳۶۰: ص ۱۶.

۱۸. همان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۱۴.

۱۹. غائله چهاردهم اسفند ...: ص ۷۰۵. به نقل از روزنامه جمهوری اسلامی ۳۱ خرداد ۱۳۶۰.

۲۰. روزنامه کیهان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۱۴ و اول تیر ۱۳۶۰: ص ۴.

۲۱. همان، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰: ص ۱۴.

«سازمان مجاهدین خلق، پیدایی تا فرجام» و مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ج ۲، ص ۵۷۱ تا ۵۷۶

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/30737/مسلحانه-شورش-خرداد-30-مسلحانه-شورش>